

มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย ศึกษากรณีเจ็บป่วยจนไม่สามารถต่อสู้คดี¹

สุเมธี เถาวิล²

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นระบบการจัดการด้านความยุติธรรมในคดีอาญาตามกฎหมาย เป็นการใช้อำนาจหน้าที่ของรัฐ เจ้าหน้าที่งาน องค์กรและกระบวนการตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายในการ ค้นหาและตรวจสอบให้ได้ความจริงในคดีอาญาเพื่การดำเนินการให้เกิดความยุติธรรม ตลอดจนการ ลงโทษและปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดตามวิธีการที่เหมาะสม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม คุ้มครองสิทธิของบุคคลและอำนวยความสะดวกในสังคมนั้น โดยการศึกษา เรื่อง มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย ศึกษากรณีเจ็บป่วยจนไม่สามารถต่อสู้คดีได้ มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการของดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาหรือจำเลย มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย กรณีเจ็บป่วยจนไม่สามารถต่อสู้คดีได้ โดยทำการศึกษากฎหมายระหว่างประเทศ ได้แก่ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 (Universal Declaration of Human Rights 1948) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil, and Political Rights : ICCPR) รวมทั้ง มาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศและประเทศไทย เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาของมาตรการทางกฎหมายในการ คุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย กรณีเจ็บป่วยจนไม่สามารถต่อสู้คดีได้

จากการศึกษาทำให้ทราบว่า การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย กรณีเจ็บป่วยจนไม่สามารถต่อสู้คดีได้ มีปัญหาบางประการ ซึ่งสรุปได้ดังต่อไปนี้

ประการแรก ปัญหาการไม่กำหนดกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเจ็บป่วยจนไม่สามารถต่อสู้คดีได้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14

จากการศึกษาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พบว่า มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีอาการป่วย มีหลักเกณฑ์ตามที่ปรากฏไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 ซึ่งเป็นกรณีกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญากับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีอาการป่วยทางจิตหรือวิกลจริตเท่านั้น โดยกำหนดหลักเกณฑ์ว่า ในกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือศาล

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย ศึกษากรณีเจ็บป่วยจนไม่สามารถต่อสู้คดีได้ โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ปวีศร เลิศธรรมเทวี และคณะกรรมการสอบ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีดา โชติมานนท์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สังวรณ์ เรืองกาญจน์กุล

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนกลาง) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

เห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ให้ส่งการสอบสวน ใต้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาไว้จนกว่าผู้นั้นหายวิกลจริตหรือสามารถจะต่อสู้คดีได้ โดยในกรณีที่ศาลลงการใต้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา ศาลจะสั่งจำหน่ายคดีเสียชั่วคราวก็ได้ แต่ไม่ได้กำหนดไว้ชัดเจนว่าถ้าผู้ต้องหาหรือจำเลยเจ็บป่วยจนกระทั่งไม่สามารถต่อสู้คดีได้ไว้แต่อย่างใด มีเพียงการกำหนดสิทธิของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขัง ให้ได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วยไว้ในมาตรา 7/1 (4) เท่านั้น ส่งผลให้กรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเจ็บป่วยจนกระทั่งไม่สามารถต่อสู้คดีได้เป็นกรณีที่ไมเข้าหลักเกณฑ์ตามมาตรา 14 เนื่องจากไม่มีการไม่กำหนดกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเจ็บป่วยจนไม่สามารถต่อสู้คดีได้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 กรณีดังกล่าวสมควรที่จะดำเนินคดีอาญาต่อไปโดยงดการสอบสวนหรือจำหน่ายคดีชั่วคราว เพื่อให้ได้รับการรักษาอย่างต่อเนื่องจนสามารถกลับมาต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

เมื่อพิจารณาคำพิพากษายกที่ 490/2509 (ประชุมใหญ่) จะเห็นได้ว่า กรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 คำว่า “บุคคลวิกลจริต มิได้หมายเฉพาะถึงบุคคลผู้มีจิตผิดปกติเท่านั้น แต่รวมไปถึงบุคคลที่ไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนหรือประกอบกิจส่วนตัวของตน หรือที่เรียกว่าเจ็บป่วยจนกระทั่งไม่สามารถต่อสู้คดีได้ด้วย ประกอบกับแนวทางการตอบข้อหารือของสำนักงานอัยการสูงสุดว่า การที่ผู้ต้องหาได้รับบาดเจ็บสาหัส สมองกระทบกระเทือนอย่างแรง และมีเลือดออกในสมองไม่สามารถพูดหรือสื่อสารกับผู้อื่น โดยวิธีใดได้ตลอดไป ถือได้ว่าผู้ต้องหาอยู่ในอาการวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ กรณีเข้าหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 ไม่ใช่กรณีสำนวนการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140-142 หรือสำนวนคดีอาญาที่ปรากฏตัวผู้ต้องหาที่ไม่ส่งตัวมา (ส.2) แต่อย่างใด แสดงให้เห็นว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 ควรกำหนดกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเจ็บป่วยจนไม่สามารถต่อสู้คดีได้ไว้ด้วย อย่างไรก็ดี หากไม่มีการกำหนดกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเจ็บป่วยจนไม่สามารถต่อสู้คดีได้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 กรณีดังกล่าวย่อมส่งผลเสียต่อการพิจารณาคดีและการอำนวยความยุติธรรม ทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยเจ็บป่วยจนไม่สามารถต่อสู้คดีได้ไม่ได้รับความคุ้มครองตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย

ประการที่สอง ปัญหาการดำเนินคดีกับผู้ต้องหาหรือจำเลยเจ็บป่วยจนไม่สามารถต่อสู้คดีได้ขัดต่อหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมืองและหลักนิติธรรม

ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง โดยกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights : ICCPR) ซึ่งมีข้อกำหนดที่สำคัญในข้อ 14 (1) ว่า บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอภาคกันในการพิจารณาของศาลและคณะตุลาการ ในการพิจารณาคดีอาญาซึ่งตนเป็นผู้ต้องหากระทำความผิด หรือ

การพิจารณาคดีเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตน บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม โดยคณะตุลาการซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย มีอำนาจ มีความเป็นอิสระและเป็นกลาง ซึ่งประเทศไทยได้มีการปฏิบัติตามข้อกำหนดของพิธีสารดังกล่าว แต่ในปัจจุบันการดำเนินคดีอาญาการดำเนินคดีกับผู้ต้องหาหรือจำเลยเจ็บป่วยจนไม่สามารถต่อสู้คดีได้ แม้จะได้รับสิทธิในฐานะพลเมืองของประเทศดังกล่าวในเรื่องของการได้ได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย แต่ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องถูกดำเนินคดีอาญาเช่นเดียวกันกับคนปกติทั่วไป ทั้งที่ยังเจ็บป่วยอยู่โดยไม่มีผู้ดำเนินการแทนจำเลยหรือผู้ต้องหาซึ่งจะส่งผลกระทบต่อผู้ต้องหาหรือจำเลย ทำให้การดำเนินคดีไม่สามารถทำได้เต็มที่เท่ากับคนปกติและส่งผลให้อาการป่วยมีเพิ่มมากขึ้น ทั้งที่ยังเจ็บป่วยอยู่โดยไม่มีผู้ดำเนินการแทนจำเลยหรือผู้ต้องหานั้นแสดงให้เห็นว่าเป็นการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดที่ยังคงมีการละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพและความปลอดภัยของร่างกาย อันแสดงให้เห็นถึงการไม่ปฏิบัติตามพิธีสารเลือกรับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองทั้งหมด แต่มีการเลือกปฏิบัติในประเด็นที่ประเทศไทยสามารถปฏิบัติตามได้ และเป็น การปฏิบัติที่ขัดกับหลักนิติธรรม อันเป็นรากฐานของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนทั่วไป และส่งเสริมให้ประชาชนมีสิทธิเท่าเทียมกันตามกฎหมายด้วย

ดังนั้น จึงควรมีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยการกำหนดให้มี หน่วยงานคอยช่วยเหลือในระหว่างพิจารณาคดี อย่างเช่นกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา หรือกำหนดวิธีการในกรณีที่พบว่าจำเลยหรือผู้ต้องหาไม่สามารถต่อสู้คดีในศาลได้ โดยกำหนดให้มีผู้แทนตามกฎหมาย (legal representative) เป็นผู้ที่มีหน้าที่ดำเนินคดีแทนจำเลยหรือผู้ต้องหาหรือผู้แทนพิเศษให้แก่บุคคลดังกล่าว ทั้งนี้ ผู้แทนตามกฎหมายของจำเลยหรือผู้ต้องหามีสิทธิแต่งตั้งทนายความได้ด้วย เช่นเดียวกับกฎหมายของ ประเทศญี่ปุ่น จึงจะทำให้ประเทศไทยสามารถปฏิบัติตามกฎกติการะหว่างประเทศที่ให้ความคุ้มครองต่อ สิทธิและเสรีภาพของประชาชนในประเทศได้ด้วย

ประการที่สาม ปัญหาการพิจารณาคดีของศาลกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเจ็บป่วยจนไม่สามารถต่อสู้คดีได้

จากการศึกษาวิธีปฏิบัติกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้พิการและไม่สามารถต่อสู้คดีได้แล้ว จะเห็นได้ว่า กฎหมายกำหนดให้ศาลซึ่งไม่มีความรู้ทางการแพทย์เป็นผู้เริ่มกระบวนการพิจารณา ตามมาตรา 14 เช่นเดียวกับพนักงานสอบสวน ก็จะทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ เนื่องจากระบบกฎหมายไทยเป็นระบบ ชีวิลลอว์ ซึ่งมีประเทศฝรั่งเศสและเยอรมันเป็นต้นกำเนิด เพราะกฎหมายวิธีพิจารณาของไทยให้อำนาจ ผู้พิพากษาเรียกพยานมาเบิกความได้เอง ทำนองเดียวกับผู้พิพากษาในระบบชีวิลลอว์ อีกทั้ง ประเทศไทยใช้ กฎหมายลายลักษณ์อักษรซึ่งออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติแต่กลับกันทางปฏิบัติเมื่อมีกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลย เจ็บป่วยจนไม่สามารถต่อสู้คดีได้แบบนี้เกิดขึ้น การพิจารณาคดีของศาลจะเป็นลักษณะของการเดินตามแนว คำพิพากษาของศาลฎีกา กล่าวได้ว่า ไม่มีการนำตัวบทกฎหมายมาอ้างอิงในการตัดสินคดีแต่กลับ

นำคำพิพากษาศาลฎีกามาเป็นแบบหรือบรรทัดฐานในการตัดสินคดีคล้ายกับระบบคอมมอนลอว์ ซึ่งจากแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาที่ผ่านมา ต้องอาศัยการตีความของผู้ใช้กฎหมายหรือการตีความจากนักกฎหมายว่ากรณีอย่างไรที่ศาลจะสั่งจำหน่ายคดีหรือศาลต้องพิจารณาคดีต่อไป จึงทำให้เกิดความสับสนและเกิดปัญหาในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 690/2483 ที่วินิจฉัยไว้อย่างชัดเจนว่า แม้เจ็บป่วยอย่างอื่นซึ่งไม่สามารถมาศาลได้ ศาลก็สั่งจำหน่ายคดีได้ เช่นเดียวกับกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้แล้ว

ดังนั้นจึงมีความเห็นว่า ควรมีการกำหนดมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยกรณีเจ็บป่วยจนไม่สามารถต่อสู้คดีได้ จะทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับประโยชน์จากกฎหมายดังกล่าวเพิ่มมากขึ้น

จากการศึกษามาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย กรณีเจ็บป่วยจนไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ทำให้ทราบว่า ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 กำหนดกรณีเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญากับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีอาการป่วยทางจิตหรือวิกลจริต ส่วนกรณีการเจ็บป่วยจนไม่สามารถต่อสู้คดีได้ มีเพียงการกำหนดสิทธิของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังให้ได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วยไว้ในมาตรา 7/1 (4) เท่านั้น

ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า ควรมีการกำหนดมาตรการทางกฎหมายในการดำเนินคดีอาญากรณีเจ็บป่วยจนไม่สามารถต่อสู้คดีได้ซึ่งมีความจำเป็นต้องได้รับความคุ้มครองเป็นพิเศษเพื่อให้สอดคล้องกับสถานะของสังคมในปัจจุบันและทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เจ็บป่วยจนไม่สามารถต่อสู้คดีได้ สามารถเข้าถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ต่อไป ดังนี้

1. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 โดยเพิ่มข้อความ “หรือเจ็บป่วยจนไม่สามารถต่อสู้คดีได้” ดังนี้

มาตรา 14 “ในระหว่างทำการสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา ถ้ามีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริตหรือเจ็บป่วยจนไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้พนักงานสอบสวนหรือศาลแล้วแต่กรณีสั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้นั้นเสร็จแล้วให้เรียกพนักงานแพทย์ผู้นั้นมาให้อธิบายคำหรือให้การว่าตรวจได้ผลประการใด

ในกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือศาลเห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริตหรือเจ็บป่วยจนไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้งดการสอบสวนไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาไว้จนกว่าผู้นั้นหายวิกลจริตหรือสามารถจะต่อสู้คดีได้ และให้มีอำนาจส่งตัวผู้นั้นไปยังโรงพยาบาลโรคจิตหรือมอบให้แก่ผู้อนุบาล ข้าหลวงประจำจังหวัดหรือผู้อื่นที่เต็มใจรับไปดูแลรักษาก็ได้ตามแต่จะเห็นสมควร

กรณีที่ศาลงดการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาดังบัญญัติไว้ในวรรคก่อน ศาลจะสั่งจำหน่ายคดีเสียชั่วคราวก็ได้”

2. เพิ่มเติมวรรคสี่ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 โดยเพิ่มเติมข้อความ ดังนี้
 มาตรา 14 วรรคสี่ “ก่อนทำการสอบสวน ได้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาดีตามวรรคหนึ่ง
 ให้พนักงานสอบสวนหรือศาลถามผู้ต้องหาหรือจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ หากไม่มีให้พนักงานสอบสวน
 หรือศาลจัดหาทนายความให้”

เอกสารอ้างอิง

กุลพล พลวัน. หลักนิติธรรมและหลักสิทธิมนุษยชนกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. กรุงเทพมหานคร.
 เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดีในขั้นตอนก่อน
 การพิจารณา. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : พลสยามพรีนติ้ง, 2553.
 คณิต ฅ นคร.กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561.
 ปกป้อง ศรีสนิท.สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2563.
 สำนักงานอัยการสูงสุด. อัยการนิเทศฉบับพิเศษ เล่มที่ 87 พ.ศ. 2565.กรุงเทพมหานคร:สำนักงานอัยการ
 สูงสุด, 2565.
 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบรายมาตราของรัฐธรรมนูญ
 แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.กรุงเทพมหานคร:สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร,
 2562.
 โสภณ รัตนกร. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. พิมพ์ครั้งที่ 5.กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์
 นิติบรรณาการ, 2553.